

Natuur gaat wereldwijd ongekeerd snel achteruit

Honderden wetenschappers uit meer dan vijftig landen waarschuwen in een mondiaal rapport voor de steeds snellere achteruitgang van natuurareaal en soortenrijkdom.

- Gemma Venhuizen
- Paul Luttikhuis

Ontbossing als gevolg van bomenkap in Maleisië. Foto Mohd Rasfan/AFP

Het nieuws in het kort:

- **De natuur gaat wereldwijd in een ongekend snel tempo achteruit.** Dat is de belangrijkste conclusie uit een groot, gezaghebbend rapport van de Verenigde Naties over biodiversiteit,

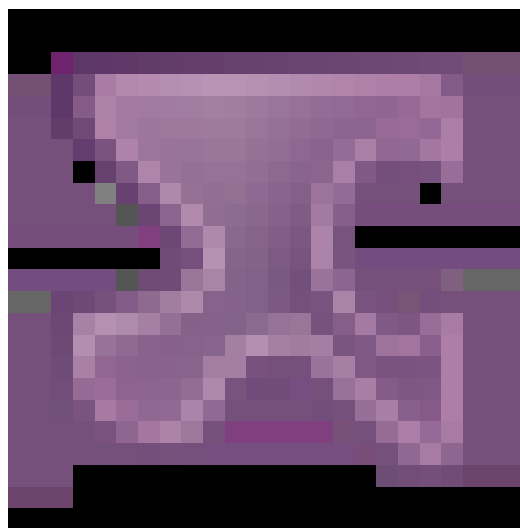
dat maandag is gepubliceerd in Parijs. We halen zoveel grondstoffen uit de natuur, dat die niet in staat is daarvan te herstellen. In de afgelopen vijftig jaar is bijna de helft van alle ecosystemen op land en in zee ernstig aangetast door menselijk handelen.

- Volgens de auteurs laat het rapport, waaraan drie jaar is gewerkt en dat is gebaseerd op een groot aantal wetenschappelijke onderzoeken, **zien dat er oplossingen zijn**. Het beschermen van de resterende natuur is daarvoor een voorwaarde. Maar dat is lang niet genoeg. Om de biodiversiteit werkelijk te beschermen, moeten we bereid zijn tot fundamentele veranderingen in onze manier van leven.
- **Het rapport wijst erop dat we de natuur kunnen inzetten om andere problemen tegen te gaan**, zoals klimaatverandering, kustbescherming en luchtvervuiling.
- Maar tegelijkertijd wijzen de auteurs erop dat de wereldgemeenschap daarin tot nu toe niet is geslaagd. **Eerdere doelen om de achteruitgang van biodiversiteit tegen te gaan, zijn niet gehaald.**

Nog nooit ging het zo slecht met onze biodiversiteit als nu. Soorten sterven in een steeds hoger tempo uit, natuurgebieden verdwijnen door verstedelijking en landbouw, het klimaat verandert, vervuiling neemt toe – dit alles met grote negatieve gevolgen voor de mens. Alleen door ingrijpende economische en maatschappelijke veranderingen is het tij nog te keren. Die boodschap staat centraal in het omvangrijke IPBES Global Assessment Report, [dat maandag verscheen](#).

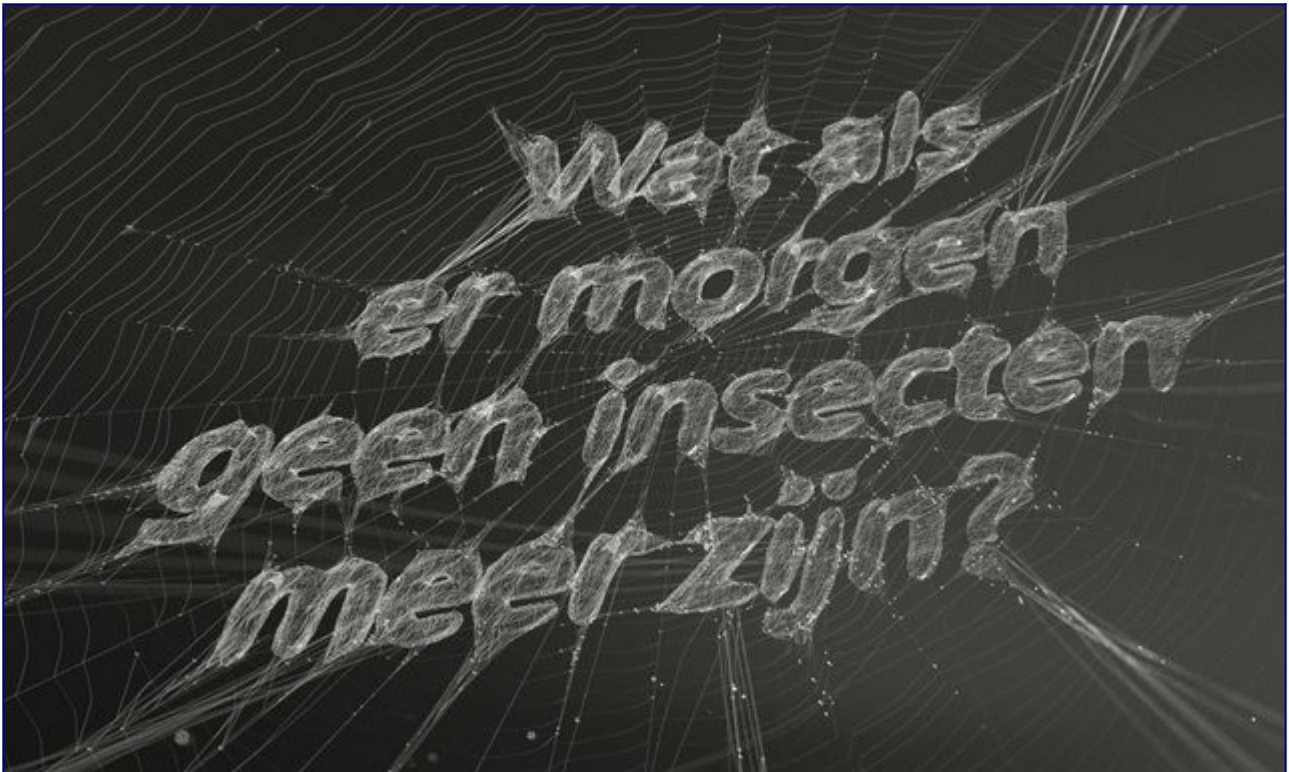
Honderden wetenschappers uit meer dan vijftig landen hebben drie jaar gewerkt aan dit meer dan 1.800 pagina's tellende document van het IPBES, het wetenschappelijk biodiversiteitspanel van de Verenigde Naties. Het is voor het eerst dat de wereldwijde staat van de biodiversiteit zo grondig in kaart is gebracht.

Afgelopen week is in Parijs door wetenschappers en regeringsadviseurs uit 132 landen een samenvatting van het rapport goedgekeurd. Die samenvatting is bedoeld als wetenschappelijk fundament voor beleidsmakers. Net als bij de veel bekendere IPCC-rapporten over klimaatverandering nemen de landen dit rapport als uitgangspunt voor hun natuur- en milieubeleid. De samenvatting speelt ook een centrale rol [bij de onderhandelingen](#) die eind 2020 in de Chinese stad Kunming moeten leiden tot een nieuw internationaal biodiversiteitsakkoord.

Klimaatonderhandelingen

Eén allesoverheersend getal, zoals de grens van 2 graden temperatuurstijging bij de klimaatonderhandelingen, ontbreekt in het rapport, maar de cijfers die wél worden genoemd zijn alarmerend. De snelheid waarmee planten- en diersoorten verdwijnen ligt tientallen tot honderden keren hoger dan in de laatste 10 miljoen jaar. Naar schatting wordt 1 miljoen van de ruim 8 miljoen soorten dieren en planten in het voortbestaan bedreigd. Driekwart van de natuurgebieden op land en tweederde van de wereldzeeën is aangetast door mensen. 85 procent van de moerasgebieden is verdwenen.

De grootste directe oorzaken zijn achtereenvolgens veranderingen in landgebruik, overexploitatie van dieren en planten (bijvoorbeeld door houtkap, jacht en visserij), klimaatverandering, vervuiling en de introductie van invasieve exotische soorten. Daarnaast zorgt de mensheid ook op indirecte wijze voor de afname van biodiversiteit: door bevolkingsgroei, door het huidige consumptiepatroon, door de manier van voedselproductie en energieopwekking, en tenslotte door gewapende conflicten. Mensen halen zoveel grondstoffen uit de natuur, dat die steeds minder in staat is daarvan nog te herstellen.

„Als we de achteruitgang willen stoppen, dan is het aanwijzen van nieuwe natuureservaten niet voldoende”, zegt milieuonderzoeker Ingrid Visseren-Hamakers, die haar werk aan de George Mason Universiteit binnenkort verruilt voor een hoogleraarschap milieubeleid en politiek aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ze schreef voor het IPBES mee aan het hoofdstuk met opties voor beleidsmakers. „Natuurlijk moeten we ook werken aan het behoud van bedreigde soorten, maar daarnaast benadrukken we in het rapport de noodzaak van *transformative change*: een fundamentele verandering in de sociale, economische en technologische structuren van onze maatschappij. Denk aan andere subsidies, en aan nauwere samenwerking met de lokale bevolking.”

Wereldwijde teruggang

Al tientallen jaren wordt geprobeerd de wereldwijde teruggang van de biodiversiteit te keren. In 2010 werd in het Japanse Nagoya, in de regio Aichi, daarover een akkoord gesloten. Volgens [de zogeheten Aichi-doelen](#) moest in 2020 de achteruitgang van de biodiversiteit zijn gehalveerd. Landbouw en bosbouw moesten tegen die tijd duurzaam zijn en er moesten meer beschermde natuurgebieden komen. Visseren-Hamakers: „Maar de meeste grafieken wijzen nog steeds in de verkeerde richting. Kennelijk doen we dus iets fout.” De achilleshiel van het biodiversiteitsbeleid is volgens haar de uitvoering. „We weten heel goed wat we moeten doen. We hoeven in de landbouw niet tegen de natuur in te werken, en we kunnen best shampoo maken zonder palmolie. Maar als het erop aankomt stellen we steeds weer andere prioriteiten.”

Dat ziet ook Esther Turnhout, die als hoogleraar bos- en natuurbeleid in Wageningen eveneens mee schreef aan het IPBES-hoofdstuk over beleid: „De opbrengst van een palmolieplantage zal altijd hoger zijn dan die van een bos waarvoor de eigenaar financieel gecompenseerd wordt als hij het laat staan. De natuur kan dat gevecht nooit winnen.”

NRC Groen

Elke woensdag de laatste ontwikkelingen rond klimaat, energie en duurzaamheid.

Ook Nederland is daar debet aan. „Wij exporteren een deel van onze voedselproductie, en daarmee ook een deel van het probleem. Terwijl de aandacht juist uit zou moeten gaan naar lokale projecten en subsidies voor duurzame initiatieven.” Verandering kost tijd, benadrukt ze. „In het IPCC-rapport wordt steeds gesproken over een na-ijl-effect: zelfs als we nu stoppen met de uitstoot van broeikasgassen zal de temperatuur nog stijgen. Bij biodiversiteit zul je dat voor een deel ook hebben. Een bodem met te veel stikstof herstelt niet direct. Daarom is het belangrijk tijdig te beginnen.”

Grondstoffen

Eerder verschenen er al regionale IPBES-biodiversiteitsrapporten. Nu blijkt ook de urgentie wereldwijd, zegt Marcel Kok, programmaleider internationaal biodiversiteitsbeleid bij het Planbureau voor de Leefomgeving. „Het rapport laat onder meer zien wat de gevolgen zijn van ons handelen in Nederland voor andere regio's, bijvoorbeeld voor gebieden waar we grondstoffen vandaan importeren.” Kok schreef voor IPBES mee aan het hoofdstuk over oplossingsgerichte scenario's.

„Daarin richten we ons onder andere op het verduurzamen van steden – zoals door de aanleg van waterbuffers en het creëren van groene zones – en van het combineren van natuur en landbouw. Vaak streven mensen naar minder intensieve landbouw, maar die initiatieven nemen wel meer ruimte in, waardoor er per saldo minder ruimte voor natuur overblijft. Het is belangrijk daar een balans in te vinden. De beste oplossingen zijn gunstig voor de natuur, de voedselproductie én het klimaat. Plant niet lukraak bomen om de CO₂-uitstoot te compenseren, maar zorg voor een divers en levensvatbaar bos.”

De Wageningse emeritus-hoogleraar natuurbeheer Frank Berendse, niet bij IPBES betrokken, noemt het rapport belangrijk, „juist ook vanwege de omvangrijke literatuuranalyse en het objectief naast elkaar zetten van wetenschappelijke gegevens. Ik hoop dat het dezelfde status zal krijgen als het IPCC-rapport, en dat er harde eisen aan het naleven van beleid zullen worden gesteld. Dat is bij de Aichi-streefcijfers niet gebeurd.”

Minimale percentages

In die streefcijfers werden bijvoorbeeld minimale percentages genoemd voor de hoeveelheid land- en zee-oppervlak die mondiaal een beschermde status moet krijgen: respectievelijk 17 en 10 procent. „In Nederland zitten we daar fors onder, met slechts 13 procent beschermd landoppervlak dat de Natura 2000-status heeft – inclusief het IJsselmeer en het Markermeer. Terwijl juist het reserveren van voldoende oppervlak cruciaal is voor de natuur. Al in 1957 stelde de Engelse bioloog Cyril Dean Darlington dat de hoeveelheid soorten toeneemt met het areaal, en die wetmatigheid is sindsdien door biologen wereldwijd bevestigd.”

Ook Berendse benadrukt de indirecte invloed van de wereldeconomie op de biodiversiteit. „Neem bijvoorbeeld lage voedselprijzen. Daardoor worden boeren gedwongen tot een hoge productie, en daarom zijn ze vaak genoodzaakt bestrijdingsmiddelen en mest te gebruiken. Als wij als consument meer betalen, dan kunnen zij volstaan met een lagere productie.”

[Lees ook het interview met de Amerikaanse bioloog Stuart Pimm](#)

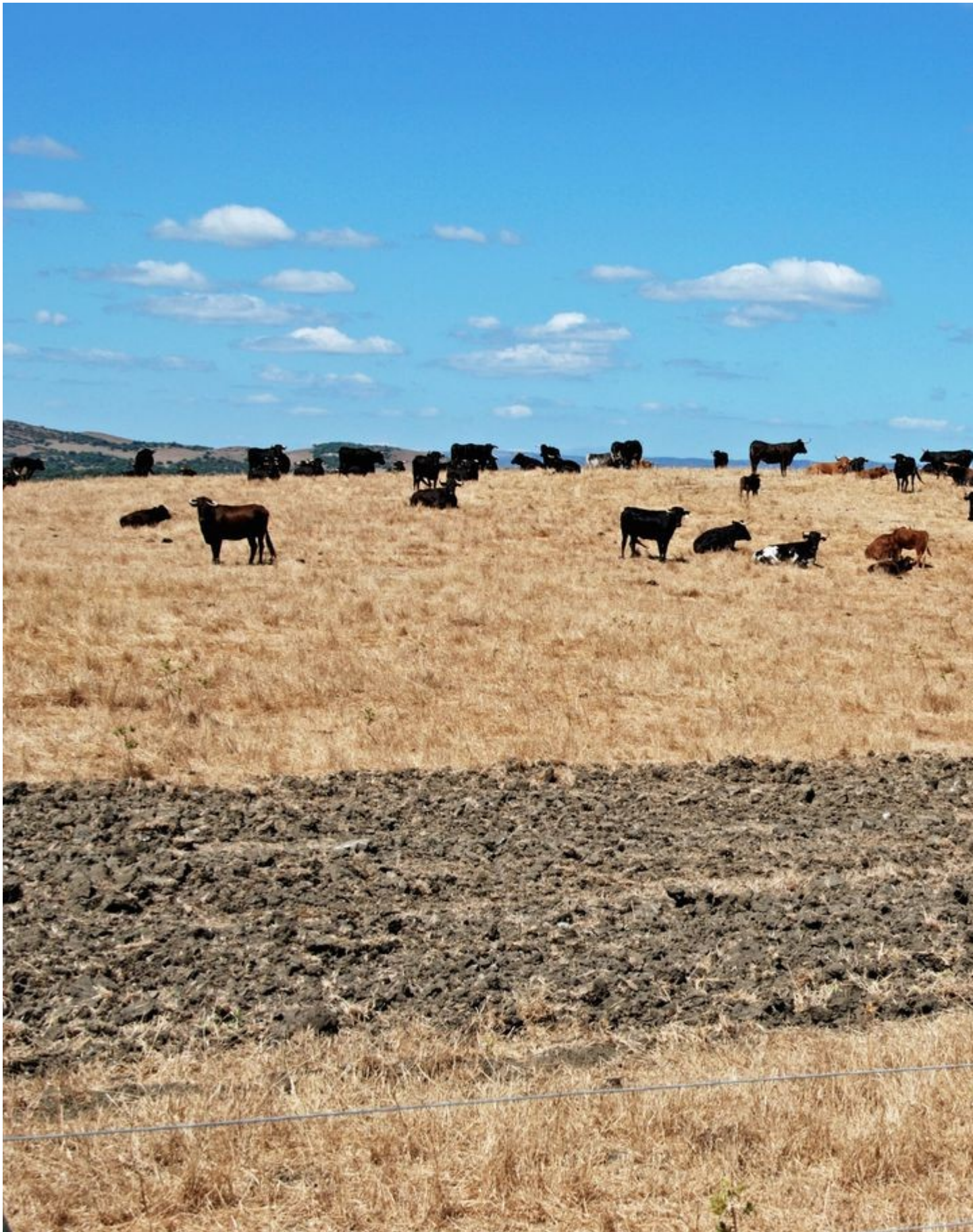
Een kanttekening plaatst Berendse bij het getal van een miljoen bedreigde diersoorten. „Het is ongelooflijk moeilijk dit soort berekeningen uit te voeren, omdat je er zoveel aannames bij moet maken. De onderzoekers gaan ervan uit dat er ruim 8 miljoen soorten bestaan. Een groot deel daarvan is evenwel nog onontdekt. Zo’n 80 procent van alle soorten zijn insecten, maar daar weten we nauwelijks iets van – we hebben vooral gegevens over broedvogels en zoogdieren.”

Conservatiebioloog Stuart Pimm van de Amerikaanse Duke University is om dezelfde redenen sceptisch over de berekening van een miljoen bedreigde soorten. „Ook hadden de auteurs uitgebreider mogen stilstaan bij de geografische verspreiding van bedreigde soorten. Maar al met al is het rapport goed geschreven, en doen de onderzoekers niet aan onnodige bangmakerij. En de hoofdboodschap van het rapport is duidelijk: de achteruitgang in biodiversiteit en de negatieve gevolgen daarvan voor de mens zijn enorm. Elke lezer zal dat begrijpen.”

Voorbeelden om biodiversiteit te versterken

1. Landbouw

In landbouw met een industrieel karakter, zoals in Nederland, komen in veel gebieden naast de geteelde gewassen of gehouden dieren steeds minder andere soorten voor. Dat is slecht voor de biodiversiteit en uiteindelijk ook een risico voor de landbouw zelf, omdat het verlies van diversiteit van bodemorganismen, bestuivers en roofinsecten kan leiden tot een daling van de landbouwproductiviteit. Agro-ecologie, waarbij natuur en voedselproductie worden verweven, bieden een alternatief.

2. Landbouwpolitiek

In sommige delen van Spanje liggen akkerbouwgebieden al jaren braak, onder andere omdat de bodem te schraal is en te droog. Sommige boeren leven van de subsidie die ze uit Brussel ontvangen. Die krijgen ze alleen als het land jaarlijks wordt omgeploegd. Dat leidt tot verdere bodemerosie en is slecht voor het klimaat. De EU kan het landbouwbeleid zo aanpassen dat biodiversiteit niet wordt vernietigd, maar juist wordt versterkt.

3. Natuurbescherming

Investeren in beschermde natuurgebieden helpt om biodiversiteitsverlies tegen te gaan. De internationale afspraak uit 2010 (Aichi-doel 11) om rond 2020 minimaal 17 procent van alle land en zoetwatergebieden en 10 procent van de kustgebieden en oceanen als beschermd aan te merken is bijna gehaald, hoewel er ook landen zijn waar dit niet het geval is. Probleem is wel dat die gebieden niet altijd goed worden beheerd en dat soms onvoldoende wordt gekeken naar de gevolgen voor de lokale bevolking, als ze bijvoorbeeld niet meer mogen vissen.

4. Verstedelijking

De natuur biedt veel mogelijkheden om steden minder kwetsbaar te maken voor de gevolgen van klimaatverandering, bijvoorbeeld door de opvang van overtollig water na zware regenbuien en door te zorgen voor verkoeling. Meer groen en meer water dragen bij aan stedelijk herstel en een gezondere leefomgeving. 'Naturvation' is een project van de Europese Unie om aan de hand van geslaagde initiatieven te laten zien wat de mogelijkheden zijn.

5. Vergroening

The Great Green Wall is een kilometers brede strook land van Dakar naar Djibouti waar bomen worden geplant tegen de oprukkende woestijn aan de zuidkant van de Sahara. Aanvankelijk zou het een groot internationaal project worden om bodemdegradatie te voorkomen, dat gedoemd was te mislukken. Inmiddels is het een lappendeken van initiatieven die de lokale bevolking helpen om hun economie op poten te zetten.

6. Handel

Landen kunnen milieuvriendelijk geproduceerde goederen weren of fors belasten. In de Wereldhandelsorganisatie (WTO) wordt daar wel over gesproken, maar handelsbelemmeringen

liggen politiek gevoelig. Dit soort eenvoudige maatregelen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het versterken van biodiversiteit. Internationale afspraken hierover kunnen voorkomen dat bedrijven zich daar vestigen waar ze het minst gehinderd worden door milieubeleid.

